

DOI: 10.33270/03233302.151
УДК 343.121

Винуватість обвинуваченого у вчиненні корупційного кримінального правопорушення, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди, форма вини, мотив і мета як визначальні обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні

ШМІТЬКО Валентин*

аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2876-7636>

Анотація. Наукову статтю присвячено комплексному дослідженню винуватості обвинуваченого у вчиненні корупційного кримінального правопорушення, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди, вини, мотиву та мети як визначальних обставин, що підлягають доказуванню в зазначеному кримінальному провадженні. У роботі висвітлено основні напрями сучасних наукових пошуків, опрацьовано низку наукових праць українських й іноземних вчених у царині наук кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та юридичної психології. Актуальність дослідження кореспондується з недостатністю наукової розробленості окресленої проблематики та потребою в подальших наукових розвідках, адже визначення переліку конкретних обставин, які підлягають встановленню під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, має не тільки наукове, а й практичне значення для ефективного досягнення стороною обвинувачення завдань кримінального провадження. Практичний аспект полягає також у тому, що зазначена діяльність не лише забезпечить повноту й об'єктивність дослідження події кримінального правопорушення, встановлення винуватості особи, а є підґрунтям досудового розслідування загалом. Основні результати дослідження та наукова новизна полягають в обґрунтуванні того, що вивчення природи, психологічного та юридичного значення умислу, мотивів і мети вчинення зазначеної категорії кримінальних правопорушень сприяє повному й об'єктивному встановленню всіх фактичних обставин під час досудового розслідування, а також є запорукою ефективного доказування вини, надання належної, правильної правової кваліфікації та розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень, забезпечення подальшої індивідуалізації покарання судом. З огляду на специфіку предмета й мети дослідження, методологічний інструментарій у науковій статті репрезентовано системою філософських, загальнонаукових і спеціальних методів для забезпечення комплексного вивчення предмета дослідження та формування на цій підставі авторських висновків.

Ключові слова: корупційні кримінальні правопорушення; розслідування; доказування; обставини, що підлягають доказуванню; винуватість, форма вини, мотив, мета; психологічні характеристики суб'єктивної сторони.

Історія статті:

Отримано: 08.09.2023
Переглянуто: 10.10.2023
Прийнято: 03.11.2023

Рекомендоване посилання:

Шмітько В. Винуватість обвинуваченого у вчиненні корупційного кримінального правопорушення, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди, форма вини, мотив і мета як визначальні обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. *Юридична психологія*. 2023. № 2 (33). С. 151–162. doi: 10.33270/03233302.151.

* Відповідальний автор

Вступ

Запорукою підвищення ефективності протидії корупції загалом і зокрема, вчиненню корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди (так званому хабарництву) як найрозповсюдженіших серед них, є правильне встановлення під час досудового розслідування, а також під час судового розгляду предмета доказування, тобто обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Серед цих обставин наріжним каменем у їх фундаменті, що закладає підґрунтя для такого міжгалузевого правового інституту, як суб'єктивна сторона складу кримінального право-порушення (зокрема будь-якого корупційного), є встановлення винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотиву та мети вчинення такого правопорушення.

Зазначені вище обставини небезпідставно є одними зі стрижневих, визначальних елементів методики розслідування окремих кримінальних правопорушень, зокрема корупційних, а задані дослідженням орієнтири – одними з тих ефективних інструментів, які можуть стратегічно забезпечити позитивні науково-прикладні результати в протидії з корупцією в Україні, а відтак підлягають ґрунтовному науковому дослідженню як у сучасній царині наук кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, так і з огляду на юридичну психологію, оскільки досліджувана проблематика багатогранна та має комплексний характер.

Матеріали та методи

Метою статті є комплексне дослідження винуватості обвинуваченого у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, вини, мотиву та мети як визначальних обставин, які підлягають доказуванню в зазначених кримінальних провадженнях.

Очевидно, що проблематика, порушена в статті, має комплексний характер і потребує першочергово наукових розвідок у царині наук кримінально-правового циклу та юридичної психології. Тому для досягнення зазначеної мети потрібно здійснити аналіз й узагальнення дотичних досліджень українських та іноземних учених.

Отже, що стосується предмета доказування й обставин, які підлягають доказуванню (встановленню) у кримінальних провадженнях щодо розслідування корупційних кримінальних правопорушень, то зазначене неодноразово ставало об'єктом наукових досліджень учених, які вивчали відповідні кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти, а також питання формування методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (зокрема корупційних), а саме: Ю. П. Аленіна, Ю. О. Андрейка, О. В. Баганця, В. П. Бахіна, В. І. Галагана, М. А. Погорецького,

М. В. Салтевського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, А. В. Шевчишена, В. Ю. Шепітька, Д. О. Шумейка та багатьох інших.

Крім того, проблемні кримінально-правові питання суб'єктивної сторони корупційних кримінальних правопорушень (злочинів), зокрема тих, що стосуються вини, мотиву, мети порушували у своїх наукових працях такі вчені, як: П. П. Андрушко, О. П. Бабіков, О. С. Бондаренко, В. Я. Громко, О. О. Дудоров, М. Б. Желік, К. П. Задоя, В. П. Коваленко, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк.

Також проблему психологічного змісту суб'єктивної сторони окреслено в працях О. В. Авраменка, В. М. Бурдіна, Л. І. Казміренко, М. Й. Коржанського, О. І. Кудерміної, В. І. Нежурбиди, А. В. Савченка, Л. І. Шеховцової та ін.

Опрацювання іноземних наукових джерел свідчить, що в цьому напрямі не менш плідно працювали деякі сучасні зарубіжні колеги (Mooge, 2009; Fišar et al., 2020; Dávid-Barrett, & Fazekas, 2020; Fisman, & Golden, 2017; Rouz-Akkerman, 2004; Bálint, & Bálint, 2020).

Учені зробили значний внесок у розв'язання вищенаведених проблем, але здебільшого конкретно в ракурсі відповідної галузевої юридичної науки, створивши міцне підґрунтя для проведення майбутніх наукових досліджень на стику юридичних наук.

Водночас доводиться констатувати, що аналіз теоретичних розробок на цій науковій ниві свідчить про відсутність комплексних і всебічних досліджень та вироблених криміналістичних рекомендацій щодо методики розслідування, сформованих на стику наук кримінально-правового циклу та юридичної психології, які б ґрунтовно висвітлювали визначення засад винуватості обвинуваченого у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, форми вини, мотиву та мети.

Такі підвалини, порушені проведенням системним науковим дослідженням, забезпечать розв'язання проблем повсякденної слідчо-судової практики та досягнення дієвості досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, а також вирішення стратегічних і тактичних завдань кримінального провадження на всіх його етапах.

З огляду на специфіку предмета та мету дослідження, під час написання наукової статті застосовано методологічний інструментарій, репрезентований системою філософських, загальнонаукових і спеціальних методів для забезпечення комплексного вивчення предмета дослідження та формування на цій підставі авторських висновків.

Результати й обговорення

Процес встановлення фактичних обставин під час досудового розслідування кожного кримінального провадження відбувається в межах загального предмета доказування, під яким, відповідно до положень ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), розуміють визначену в зазначеній нормі низку обставин, які підлягають доказуванню та мають значення, важливе для кримінального провадження¹.

Предмет доказування як обставини, що підлягають доказуванню (встановленню) у кримінальному провадженні, є об'єктом наукових розробок учених, які досліджують проблеми доказування в їх кримінально-процесуальному аспекті, а також і з криміналістичної точки зору – у зв'язку з формуванням методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, зокрема корупційних, а саме тих, які пов'язані з одержанням неправомірної вигоди тощо.

Поділяючи таку думку, вважаємо, що правильне визначення обсягу обставин, які підлягають доказуванню в конкретному кримінальному провадженні, не тільки забезпечить повноту й об'єктивність дослідження самої події кримінального правопорушення, встановлення винуватості особи, а стане, так би мовити, дорожньою картою досудового розслідування взагалі.

Водночас вважаємо цілком слушною думку вченого Є. Г. Коваленка, який зазначає, що навмисне розширення предмета доказування може спричинити невиправдане затягування під час досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження. З іншої сторони, недозволене обмеження обов'язково передбачає неповноту та навіть однобічність розслідування кримінального провадження (Kovalenko, 2006, p. 98).

Проаналізувавши позиції науковців щодо поняття та визначення ролі обставин, які підлягають встановленню, місця серед складових криміналістичної методики, зокрема їх співвідношення (відмежованість) з криміналістичною характеристикою (Starushkevych, 1997, p. 14-15; Antoshchak, 2016, p. 96-97), зазначимо відмінність сучасного підходу науковця С. В. Самойленка у формуванні такого поняття. Дослідник зауважує, що обставинами, які підлягають встановленню, слід вважати систематизовані на підставі норм кримінального та кримінального процесуального права фактичні дані, які як включаються в предмет і межі доказування, так і подекуди виходять за їхні межі, водночас не встановлення яких виключає повне та всебічне дослідження предмета доказування, що необхідні для

реалізації завдань кримінального провадження, під час його досудового розслідування та судового розгляду (Samoilenko, 2022, p. 355).

Акцентуємо, що обставини, викладені у ст. 91 КПК України, мають узагальнюваний, орієнтувальний характер для досудового розслідування всіх видів кримінальних правопорушень (зокрема й корупційних), такі обставини в теорії доказів ще називають загальним предметом доказування. Однак слід врахувати, що «індивідуалізація» предмета доказування в кримінальних провадженнях, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, здійснюється відповідно до вимог диспозицій відповідних кримінально-правових норм Кримінального кодексу України (далі – КК України), за якими кваліфікується таке діяння, що підлягає доказуванню.

Під час подальшого наукового дослідження вважаємо за доцільне репрезентувати науковий доробок сучасних вчених і практиків, які здійснювали наукові розвідки з деяких питань методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень (злочинів), зокрема пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, а саме щодо обставин, які підлягають доказуванню в таких кримінальних провадженнях.

На думку В. С. Давиденка, розгорнуту систему обставин з'ясування одержання неправомірної вигоди доцільно розглянути паралельно з обставинами за ст. 91 КПК України та в кореляційному зв'язку з окремими елементами криміналістичної характеристики цього злочину, а саме: час, місце, спосіб, інші обставини одержання неправомірної вигоди; спосіб приховування події злочину; коло учасників надання й одержання неправомірної вигоди; хто й кому безпосередньо надав неправомірну вигоду, чи було залучено посередників; особливості відносин між учасниками події злочину (службові, особисті, родинні тощо); індивідуальні особливості предмета неправомірної вигоди саме в такому його вигляді; виявлення фактів вимагання неправомірної вигоди та їх характеру; чи є корумпований правопорушник службовою особою, яке коло його службових обов'язків; джерела надходження предмета неправомірної вигоди «хабародавцю»; учинення чи невчинення яких дій в інтересах іншої особи (осіб) було покладено на службову особу; дії, які корумпований правопорушник устиг виконати; винуватість службової особи в учиненні кримінального правопорушення (форма вини, мотив, мета); вид і розмір шкоди, суспільно небезпечні наслідки, спричинені корупційними діями, а також розмір процесуальних витрат; кількість епізодів злочинної діяльності, учинених службовою особою; з'ясування обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

кримінального провадження; встановлення обставин, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; докладне вивчення особи кожного учасника щодо надання й одержання неправомірної вигоди (психолого-психіатричний статус, характеристики, ставлення до службових обов'язків, загально-суспільних цінностей, поведінка до та після злочину, спосіб життя, відвідування казино, розважальних закладів, наявність заслуг, нагород, стягнень, заохочень, поведінка в побуті); визначення причин й умов, що сприяли одержанню неправомірної вигоди службовою особою; профілактична робота, яку проводили в конкретній установі, організації, закладі чи колективі з метою запобігання корупційним правопорушенням, рівень її ефективності. Запропонований перелік обставин, які підлягають з'ясуванню та доказуванню в кримінальному провадженні, не є вичерпним, а лише становить типовий алгоритм окремих завдань для слідчого. Залежно від механізму надання й одержання неправомірної вигоди службовою особою, кількості злочинних епізодів, тривалості корупційних діянь, а також в умовах конкретних несприятливих слідчих ситуацій цей перелік слідчий може розширювати для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й подальшого судового розгляду (Davudenko, 2017, р. 40-42).

Науковець-практик О. В. Баганець зазначає, що обставинами, що складають головний факт, та які підлягають доказуванню стороною обвинувачення в досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, є: 1) подія прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; 2) винуватість підозрюваного в прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, форма вини, мотив і мета. Обставинами, які складають доказові факти та підлягають доказуванню стороною обвинувачення в досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, є: 1) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину, характеризують особу підозрюваного, пом'якшують й обтяжують покарання; 2) обставини, які є підставою для закриття кримінального провадження; 3) обставини, які є підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності; 4) розмір процесуальних витрат (Bahnets, 2017, р. 209).

Аналіз напрацювань дослідників, а також огляд нормативного закріплення законодавцем в КПК України обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні¹, дають підстави аргументовано стверджувати, що найсут-

тєвішими під час досудового розслідування/судового розгляду є такі складові предмета доказування, які в окремій криміналістичній методиці нерозривно пов'язані зі складом конкретного кримінального правопорушення (зокрема корупційного), а саме:

– визначені у п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України – подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) є нічим іншим, як базисними відомостями, що характеризують його об'єктивну сторону й об'єкт посягання;

– визначені у п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України – винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення, які безпосередньо стосуються суб'єкта делікту та власне фундаментально розкривають суб'єктивну сторону кримінального правопорушення.

Надалі під час наукового дослідження слід детальніше зупинитися на питанні висвітлення винуватості обвинуваченого у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, форми вини, мотиву та мети як визначальних обставин, які підлягають доказуванню в таких кримінальних провадженнях.

Однак перед цим розглянемо основні законодавчі та теоретичні положення, які сприятимуть усебічному й повному розкриттю досліджуваного питання.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом. Згідно зі ст. 11 КК України, кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення².

Відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину та не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь³.

Згідно зі ст. 23 КК України *виною* є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. У ст. 24 КК України передбачено, що умисел

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

² Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

³ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

поділяється на прямий і непрямий. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки та бажала їх настання. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки та хоч і не бажала, але свідомо припускала їх настання¹.

Обставинами, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України є винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення².

Отже, з огляду на наведені положення законодавства України, доказування вини підозрюваного (обвинуваченого) повністю покладається на сторону обвинувачення та ґрунтується на підставі зібраних під час досудового розслідування доказів протиправної діяльності такої особи, які зокрема підтверджують її винуватість у вчиненні кримінального правопорушення.

М. Є. Шумило зазначив, що винуватість – категорія кримінального процесуального права, яка означає доведеність доказами вчинення кримінального правопорушення конкретною особою (Andrushko, 2015, p. 107).

Вивчаючи питання встановлення обставин, які підлягають доказуванню під час досудового розслідування кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, констатуємо, що обов'язковою та необхідною умовою є встановлення вини особи у вчиненні такого правопорушення, тобто внутрішнього психічного ставлення особи до вчинюваних дій, спрямованих на вчинення конкретного кримінального правопорушення, що є ключовою ознакою суб'єктивної сторони зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Проаналізувавши законодавчі дефініції та згадані положення законодавства України в контексті розкриття теми наукового дослідження, вважаємо на винність як ключову характеристику діяння, враховуючи, що саме визначення діяння як «винного» розтлумачується під час дослідження суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

На сучасному етапі розвитку юридичних наук, зокрема кримінально-правового циклу, і насамперед кримінального права, а також

юридичної психології щодо поглядів на суб'єктивну сторону правопорушення, її можна схарактеризувати багатогранністю та плюралізмом авторських позицій, але без принципової відмінності в підходах до визначення самого поняття.

Одні автори суб'єктивною стороною злочину в науці кримінального права вважають психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків, що характеризуються конкретною формою вини, мотивом і метою злочину. Утворюючи психологічний зміст суспільно небезпечного діяння, ця сторона злочину є його внутрішньою (стосовно зовнішньої об'єктивної сторони злочину) стороною – невід'ємною від суб'єкта (Matyshevskiy et al., 1997, p. 115).

Інші науковці вважають, що суб'єктивна сторона – це сукупність процесів, які відбуваються у свідомості та волі особи, її усвідомлення власного діяння й передбачення наслідків, його оцінка як суспільно небезпечного, мета, якої прагне досягти особа, і мотив, яким вона керується, емоції, що переживає в цьому разі (Berzin, et al., 2013, p. 265).

Учений Р. В. Вереша у своїй докторській дисертації доходить обґрунтованого висновку, що суб'єктивна сторона конкретного протиправного (злочинного) діяння охоплює всі психічні процеси, що визначають «зміст внутрішньої сторони акту злочинної (девіантної) поведінки» (Veresha, 2017, p. 412-413). Окреслюючи цю думку в дослідженні, автор обґрунтовує безпосередню залежність суб'єктивної сторони від «психічних і психологічних особливостей особи, яка вчинює суспільно небезпечне діяння», а в основу ознак суб'єктивної сторони злочину покладає психологічне визначення понять «свідомість», «воля» та їхніх характеристик тощо (Veresha, 2017, p. 414-415).

Водночас М. Я. Гуцуляк зауважив, що суб'єктивна сторона злочинного діяння виконує низку функцій, оскільки завдяки їй правильному, всебічному та коректному визначенню, встановленню істинності мотивів відбувається належна кваліфікація кримінально караного діяння та його відмежування від інших злочинів (Hutsuliak, 2014).

Ми поділяємо трактування науковців і вважаємо за доцільне додати, що доказування суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень, а особливо корупційних, є першоосновою слідчої діяльності та спричиняє неабиякі юридичні баталії між сторонами в кримінальному провадженні щодо питань правильної правової кваліфікації, встановлення законності підстав для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності з огляду на достатність зібраних доказів тощо. У цьому ракурсі засадничого значення набуває доведення суб'єктивної сторони вчиненого діяння, адже без наявності (доведення) вини (умислу) апіорі в діях

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

таких осіб відсутній склад вказаного правопорушення. Інакше кажучи, відсутність вини виключає суб'єктивну сторону, а відтак і не утворює складу будь-якого кримінального правопорушення (зокрема корупційного).

Отже, поняття вини, умислу містяться в кримінальному законі, і є достатньо дослідженими в науковій літературі як окремо, так і у взаємозв'язку крізь призму інституту суб'єктивної сторони. Така фундаментальна наукова розробленість на підставі теоретичного матеріалу дозволяє логічно перейти безпосередньо до суті теми дослідження.

Характеризуючи значення встановлення винуватості осіб у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, зокрема доказування їх вини, слід акцентувати на такому.

Сторона обвинувачення, зважаючи на високий рівень латентності корупційної злочинності, а також активні заходи конспірації та протидії з боку зацікавлених осіб, не завжди повністю може зібрати беззаперечні докази, які прямо підтверджують саме психічне ставлення особи до вчинюваного конкретного кримінального правопорушення та відповідних наслідків, що виражається у формі умислу (прямого або непрямого). Це насамперед важливо й актуально під час досудового розслідування досліджуваної категорії кримінальних проваджень у ситуаціях, коли не вдалося, наприклад, шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів, зафіксувати основні розмови або їхні частини, які б прямо підтверджували винуватість службової особи або інших співучасників (посібників, підбурювачів тощо), їхній умисел як форму вини, мотив і мету.

Водночас у таких випадках навіть від показань причетних названих осіб, з урахуванням усіх інших зібраних доказів кримінального провадження, залежить правильність правової кваліфікації та подальше можливе вирішення питання щодо перекаліфікації (наприклад, на те чи інше корупційне кримінальне правопорушення, передбачене ст. 368, 369, 369-2 КК України або на відповідне некорупційне, менш суспільно небезпечне, зокрема передбачене ст. 190 КК України – шахрайство), і також залежить можливість притягнення до кримінальної відповідальності всіх винних осіб, що є першочерговим завданням кримінального провадження.

Вважаємо слушною думку тих науковців, які зауважують, що тягар доказування винуватості покладається на сторону обвинувачення, яка виявляється фактично сильнішою, ніж сторона захисту. За таких умов у деяких випадках обвинувач стикається із завданням доказування фактів, які виявляються для нього непосильними. Наприклад, факти психічного ставлення особи, причетної до вчинення злочину, до певних юридичних або фізичних ознак злочину та його

предмета (Spuskaniuk, 2017, p. 144; Malakhova, 2014, p. 161-162).

Водночас Р. В. Вереша визначає вину суб'єкта як психологічне явище, яке обумовлює вчинюваний ним злочин і є відображенням об'єктивних умов, які впливають на особу, самої особи, її соціальної позиції, яка сформувалася під впливом навколишнього середовища – сприяє усвідомленню причин появи винуватого психічного ставлення особи до певних діянь. Крім того, змістом вини є психічне відображення у свідомості особи об'єктивних ознак ситуації та вчинюваного діяння на різних стадіях вчинення злочину: до вчинення злочину – як уявлення про факти, які є чи можуть бути; під час вчинення злочину – як відображення об'єктивних ознак вчинюваного діяння; після вчинення злочину, так би мовити, «за межами вини» – відображення суб'єктивних ознак вчиненого триває та перетворюється на їхню оцінку суб'єктом (Veresha, 2016, p. 35-36).

О. В. Малахова, поділяючи позиції згаданих науковців, аргументує, що доведення обставини, що підтверджує винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, буде правомірним за певних умов. По-перше, сторона обвинувачення повинна володіти достатньою доказовою базою, що надає можливість зробити припущення про існування події кримінального правопорушення, вчинення якого інкримінується підозрюваному, обвинуваченому. Тобто сторона обвинувачення на підтвердження тези про існування вказаної обставини зобов'язана надати докази, які є достатніми для такого підтвердження, доки сторона захисту не доведе протилежне. По-друге, докази, які необхідно надати для спростування обставини, яка підтверджує винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, є об'єктивно досяжними особі, причетній до вчинення злочину (Malakhova, 2014, p. 162).

Аргументовано, що від кількості та якості зібраних доказів, які безпосередньо доводять психічне ставлення підозрюваного (обвинуваченого) до вчинення досліджуваних корупційних кримінальних правопорушень, а також з урахуванням певної позиції такої особи, безперечно залежить визначення остаточної правильної правової кваліфікації та можливості притягнення всіх винних осіб до кримінальної відповідальності.

Отже, презюмується, що встановлення та доказування стороною обвинувачення вини (психічного ставлення) осіб (зокрема службових), причетних до вчинення корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, є надзвичайно важливим і складним процесом, який можна здійснити, перш за все, за допомогою комплексу негласних слідчих (розшукових) дій, які дають змогу об'єктивно встановити механізм і характер протиправних дій, що відображають певне психічне ставлення таких

осіб без будь-яких суб'єктивних чинників, які, наприклад, можуть ґрунтуватися лише на показаннях останніх або зацікавлених осіб, які забезпечують їм алібі тощо.

Визначаючи значення вини осіб, причетних до вчинення корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, слід також зауважити, що з позиції кримінально-процесуального доказування вини має невід'ємне значення для:

1) наявності складу того чи іншого кримінального правопорушення як юридичної підстави для кримінальної відповідальності;

2) правильної кваліфікації конкретного кримінального правопорушення зазначеної категорії;

3) встановлення суспільної небезпеки кримінального правопорушення для подальшого призначення відповідного виду та міри покарання.

Відповідно до зазначеного вище, встановлення психічного ставлення на пряму залежить від доказування вчинення конкретною особою (службовою та іншими співучасниками) умисного корупційного кримінального правопорушення досліджуваної категорії.

Опрацьовуючи тему дослідження надалі, для виявлення особливостей у кваліфікації корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, за ознаками вини також слід проаналізувати зміст психічного ставлення не тільки того, хто приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду, а й того, хто пропонує, обіцяє або надає таку вигоду, а також дослідити їхній взаємозв'язок.

На прикладі аналізу умислу вказаних осіб під час вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 368, 369 КК України, до логічних висновків дійшли вітчизняні вчені О. Навроцький, М. Хавронюк, стверджуючи, що в цьому випадку умисел становить поєднання усвідомлення, передбачення, бажання як «хабарника», так і «хабародавця». Важливим для розуміння змісту ознак умислу щодо «хабарництва» є:

– «хабарник» і «хабародавець» усвідомлюють характер своїх дій як протиправних, заборонених як законом, так і суспільною мораллю (попри те, що індивідуальна чи групова мораль не осуджує таких дій);

– «хабарник» і «хабародавець» усвідомлюють, що перший не має ані дійсного, ані гаданого права на вигоду, знають, що не вправі вчиняти з нею дій, вказаних у ст. 368, 369 КК України;

– обидва усвідомлюють зв'язок між проханням про дію, яка має бути вчинена або не вчинена службовою особою, та неправомірною вигодою;

– обидва сприймають предмет посягання саме як цінність, розуміють зацікавленість «хабарника» в її отриманні, можуть визначити її матеріальну та нематеріальну вартість;

– «хабародавець» вважає, що він вчинює відповідні дії саме з публічною службовою особою, а «хабарник» – що його сприймають як таку особу, розраховують на використання ним наданої влади чи службового становища внаслідок підкупу;

– і «хабародавець», і «хабарник» вже на момент вчинення хоча б однієї з дій, зазначених у ст. 368, 369 КК України, передбачають їх наслідки. Хоча в ст. 368 вони й не названі (прийнято вважати, що такі наслідки перебувають поза межами складу злочину, не є обов'язковими для встановлення для наявності повного складу цього злочину), все ж існують і становлять шкоду об'єкту посягання. Тому обидві сторони передбачають і порушення нормальної діяльності апарату держави чи органів місцевого самоврядування, підриєв засади непідкупності публічних службових осіб, і порушення принципів розподілу благ у суспільстві;

– «хабародавець» і «хабарник», усвідомлюючи небезпеку вчинених діянь і передбачаючи їхні наслідки, а також неминучість їх настання та все одно вчинюючи відповідні посягання, бажать настання вказаних наслідків. Загалом це свідчить про наявність прямого умислу (Khavroniuk, 2019, p. 142-143).

Водночас слід зауважити, що в диспозиціях статей, які регламентують кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, законодавець прямо не вказує на форму вини, що змушує вдаватися до тлумачення їх змісту (ч. 3, 4 ст. 354, ст. 368, ч. 3, 4 ст. 368-3, ч. 3, 4 ст. 368-4, ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України), а також вживаної у них термінології, з огляду на доктрину кримінального права.

Так, з теорії кримінального права достеменно відомо, згідно з конструкцією відповідних складів корупційних кримінальних правопорушень як формальних, що вони вчиняються виключно умисно, тобто ще до їх вчинення особи усвідомлювали значення своїх дій і наслідки.

Наприклад, в диспозиції найрозповсюдженішого корупційного кримінального правопорушення – ст. 368 КК України («Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою») немає прямої вказівки на форму вини, а саме умисел, але водночас наявність мети вказує на вид вини та свідчить про те, що таке кримінальне правопорушення може вчинятися лише з прямим умислом, з чітким усвідомленим бажанням збагатитися шляхом одержання неправомірної вигоди.

Надалі в контексті теми дослідження розкриємо детальніше окремі психологічні аспекти винуватості особи, зокрема мотив і мету.

Вважаємо слушною думку видатного вченого В. Я. Тація, який стверджує, що поряд із доказуванням вини особи доказуванню підлягає

також мотив і мета вчиненого кримінального правопорушення, які хоча й мають факультативне значення для кваліфікації, але обов'язково враховуються під час визначення суспільної небезпеки вчиненого, особи злочинця та в разі призначення судом покарання (Tatsii, 2012).

Варті уваги також думки науковців про те, що мотив – це усвідомлені внутрішні спонукання, якими винний керується під час вчинення злочину. Мотив необхідно розглядати як рушійну силу, стимул людської діяльності, те, що штовхає людину на вчинення злочину (Fris, 2009, р. 204).

У цьому ж ракурсі, але по-іншому стверджує І. С. Ковальова, яка зазначає, що мотив – усвідомлене спонукання особи, яке викликало в неї рішучість вчинити злочин; інтегральне психічне утворення, що спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою (Kovalova, 2016, р. 128).

Дослідник О. Л. Мартенко, здійснюючи психологічний аналіз проблеми мотиву злочину, зазначає, що мотив визначається в теорії кримінального права як рушійна сила злочину, він зумовлений внутрішніми спонуканнями особи, її потребами й інтересами, є характерним для всіх злочинів, які вчиняються з прямим умислом. У юридичній психології здійснюють таку класифікацію потреб: 1) нормальна система потреб, що відповідає характерному для суспільства типу особи та способу її життя; 2) деформована система потреб, у якій одні потреби задовольняються за рахунок інших; 3) викривлені потреби, задоволення яких об'єктивно суперечить розвитку особи й інтересам суспільства (Martenko, 2010, р. 147).

Як уже зазначалося, у диспозиціях досліджуваних корупційних кримінальних правопорушень законодавець прямо не зазначив не тільки форму вини, а й мотив протиправної поведінки осіб, зокрема щодо корисливої або іншої особистої зацікавленості, хоча саме корисливий мотив очевидно простежується, а відтак підлягає встановленню під час здійснення доказування вини причетних осіб під час досудового розслідування.

Водночас з кримінально-правової точки зору вказаний мотив особистої зацікавленості також характеризує склад вчинення корупційних кримінальних правопорушень, наприклад, передбачених ст. 368, 369-2 КК України, проте безпосередньо в диспозиціях відповідних кримінально-правових норм у статтях розділу XVII КК України про це не зазначено. Таким чином, твердження ґрунтується на характері та змісті протиправних дій особи, причетної до вчинення зазначеного кримінального правопорушення, якій властива яскраво виражена корислива спрямованість на незаконне збагачення шляхом отримання неправомірної вигоди «в обмін» за ті чи інші неправомірні дії, або отримання такої вигоди в подальшому службовою особою за результатами

вчинення/невчинення дій з використанням наданої влади чи службового становища.

Погоджуємося з думкою К. В. Ілляшової, яка зауважує, що неправомірна вигода несе в собі конкретно корисливий мотив. Винна особа, маючи прямий умисел, приймає пропозицію, обіцянку чи безпосередньо неправомірну вигоду, наприклад, грошові кошти, збагачується незаконним шляхом; реалізовується «... прагнення протиправно задовольнити потребу винного в набутті майнових цінностей, майнових прав...» (Iliashova, 2012, р. 207).

Тобто умисел і корисливий мотив можна вважати суб'єктивною ознакою всіх без винятку кримінальних правопорушень щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, оскільки всі вони пов'язані з бажанням і метою отримати таку неправомірну винагороду, так би мовити, «в обмін» на прийняття відповідного рішення або утримання від його прийняття службовою особою.

Розкриваючи такий аспект винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, як мета, слід зазначити, що її розуміють як уявний і бажаний суб'єктом кінцевий шкідливий результат, якого особа прагне досягти, вчиняючи суспільно небезпечне діяння (Hryshchuk, 2006, р. 294, 300).

Однак, попри те, що мотив і мета не є тотожними, вони тісно взаємопов'язані та корелюють між собою, становлячи ту психологічну основу, на якій «зароджується» вина.

Мети отримання неправомірної вигоди досягають шляхом реалізації способів вчинення кримінальних корупційних правопорушень цієї категорії, з огляду на це, доказування її безпосередньо залежить від встановлення та доказування способів їх вчинення, які відображають вину причетних осіб. Крім того, корислива мета – це кінцевий бажаний результат особистого збагачення, якого прагне суб'єкт відповідних кримінальних правопорушень, одержуючи неправомірну вигоду для себе чи інших осіб.

Слід зазначити, що суб'єктивна сторона всіх кримінальних правопорушень, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, характеризується через спільність мотивів та мети – отримання неправомірної вигоди за вчинення дій чи прийняття рішень, які гіпотетично входять або можуть входити до компетенції відповідної особи. Причому суб'єктивна сторона таких корупційних кримінальних правопорушень розкриває не тільки психоемоційний стан особи правопорушника, його ставлення до вчиненого, а й розуміння кримінально-карного характеру власної діяльності, є додатковим елементом кваліфікації кримінальних правопорушень цієї категорії залежно від певних детермінант структури суб'єктивної сторони.

Отже, комплексне дослідження винуватості обвинуваченого у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, вини, мотиву та мети як визначальних обставин, які підлягають доказуванню в таких кримінальних провадженнях, є дороговказом для подальшого успішного виявлення, попередження цієї категорії кримінальних правопорушень, фундаментом для якісного їх документування й ефективного розслідування, що дає змогу на підставі аналізу низки психологічних складників винних осіб встановити типові слідчі ситуації, вирішити питання щодо планування розслідування, тактики проведення більшості слідчих (розшукових) і процесуальних дій, а також сприятиме вирішенню стратегічних завдань кримінального провадження.

Висновки

З огляду на те, що вчинення кримінально караних корупційних діянь, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, належать до категорії так званих «інтелектуальних» кримінальних правопорушень, успішна боротьба з якими в процесі виявлення, документування та розслідування не можлива без урахування криміналістичних і психологічних характеристик винних осіб. Зокрема, одними з таких є винуватість обвинуваченого у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, вина, мотив і мета, які є визначальними обставинами, які підлягають доказуванню в таких кримінальних провадженнях.

Визначення переліку конкретних обставин, які підлягають встановленню під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень має не тільки наукове, а й практичне значення для ефективного досягнення стороною обвинувачення завдань кримінального провадження. Практичність також полягає в тому, що

така важлива слідча діяльність не тільки забезпечить повноту й об'єктивність дослідження самої події кримінального правопорушення, встановлення винуватості особи, а є, так би мовити, основою під час досудового розслідування взагалі.

Вивчення природи, психологічного та юридичного значення умислу, мотивів і мети вчинення вказаної категорії кримінальних правопорушень не тільки сприяє повному й об'єктивному встановленню всіх фактичних обставин під час досудового розслідування, а і є запорукою ефективного доказування вини, надання належної, правильної правової кваліфікації та розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень, забезпечення подальшої індивідуалізації покарання судом. Крім того, це надасть можливість виявити чинники генезису особи правопорушника-корупціонера, встановити детермінації та весь механізм кримінальної протиправної поведінки, зібрати достатні докази для притягнення до кримінальної відповідальності та засудження винної особи, з урахуванням чого може бути досягнуто завдання щодо успішного виявлення, попередження, якісного документування й ефективного розслідування вказаних корупційних кримінальних правопорушень, а так само запобігання вчиненню нових.

Отже, викладений у статті матеріал свідчить, що дослідження винуватості обвинуваченого у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, вина, мотив і мета як визначальні обставини, які підлягають доказуванню в таких кримінальних провадженнях, має бути комплексним, його слід проводити з достатньою глибиною вивчення не лише суто з юридичної позиції, а й у поєднанні із психологічними ознаками та з урахуванням їх взаємозв'язку.

References

- [1] Andrushko, P.P. (2015). Establishing the absence of a criminal offense as a basis for closing criminal proceedings: separate criminal-legal and criminal-procedural aspects of application. *Herald of criminal justice*, 3(3), 105-112. Retrieved from http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Andrushko_Ch3.pdf.
- [2] Antoshchak, A.R. (2016). Circumstances to be established during the investigation of misappropriation, embezzlement or seizure of property by abuse of official position. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 38(2), 95-98. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_38%282%29_25.
- [3] Bahanets, O.V. (2017). *Proof by the prosecution of acceptance of an offer, promise or receipt of undue benefit by an official in a pre-trial investigation* (Doctoral dissertation, Kyiv, Ukraine). URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/4485>.
- [4] Bálint, Madlovics, & Bálint, Magyar (2020). Post-communist predation: modeling reiderstvo practices in contemporary predatory states. *Public Choice*, 187, 247-273. doi: 10.1007/s11127-019-00772-7.
- [5] Berzin, P.S. (et al.). (2013). *Ukrainian criminal law. General part*. V.O. Navrotskyi (Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter. Retrieved from http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1519425.

- [6] Dávid-Barrett, E., & Fazekas, M. (2020). Grand corruption and government change: an analysis of partisan favoritism in public procurement. *Eur J Crim Policy Res*, 26, 411-430. doi: 10.1007/s10610-019-09416-4.
- [7] Davydenko, V.S. (2017). Forensic support for elucidation of the circumstances of receipt of an illegal benefit by an official. *Legal journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1(13), 40-42. Retrieved from <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/2677>.
- [8] Fišar, M., Krčál, O., Staněk, R., & Špalek, J. (2020). Committed to Reciprocate on a Bribe or Blow the Whistle: The Effects of Periodical Staff-Rotation in Public Administration. *Public Performance & Management*, 44(2), 404-424. doi: 10.1080/15309576.2020.1812410.
- [9] Fisman, R., & Golden, M.A. (2017). *Corruption: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press. doi: 10.1111/1475-4932.12432.
- [10] Fris, P.L. (2009). *Criminal law of Ukraine. General part* (2^{ed}, rev.). Kyiv: Atika.
- [11] Khavroniuk, M.I. (Eds.) (2019). *Corruption schemes: their criminal-legal qualification and pre-trial investigation*. Kyiv: Moskalenko O.M. Retrieved from <https://newcriminalcode.org.ua/article/korupsijsni-shemy-yih-kryminalno-pravova-kvalifikatsiya-i-dosudove-rozsliduvannya-za-redaktsiyeyu-m-i36>.
- [12] Hryshchuk, V.K. (2006). *Criminal law of Ukraine. General part*. Kyiv: In Yure.
- [13] Hutsuliak, M.Ya. (2014). The concept, content and signs of the subjective side of the composition of the crime. *Policy in the field of fighting crime*, 57-60. Retrieved from <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/hutsulyak,%20kostyuk.pdf>.
- [14] Iliashova, K.V. (2012). Etymology of the concept: selfish motive, individual issues. *Collection of scientific works of Kharkiv National Pedagogical University named after G. Skovorada*, 19, 202-208. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_pravo_2012_19_35
- [15] Kovalenko, Ye.H. (2006). *The theory of evidence in the criminal process of Ukraine*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [16] Kovalova, I.S. (2016). The subjective side of bribing an employee of an enterprise, institution or organization. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*, 6(2), 126-130. Retrieved from <http://www.jurnaluljuridic.md/index.php/main/article/view/1487>.
- [17] Malakhova, O.V. (2014). The issue of the distribution of the burden of proof between the parties to criminal proceedings. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 10/1(2), 161-163. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-1%282%29_44.
- [18] Martenko, O. (2010). Psychological analysis of the problem of the motive of the crime. *Entrepreneurship, economy and law*, 9, 144-147. Retrieved from http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2010/09_2010.pdf.
- [19] Matyshevskiy, P.S., Andrushko, P.P., & Shapchenko, S.D. (et al.) (1997). *Criminal law of Ukraine. General part*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [20] Moore, C. (2009). Psychological processes in organizational corruption. *Psychological Perspectives on Ethical Behavior and Decision Making*, 35-71. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/290858988_Psychological_perspectives_on_corruption.
- [21] Rouz-Akkerman, S. (2004). *Corruption and Government Causes, Consequences and Reform* (S. Kokiziuk, R. Tkachuk, Trans). Kyiv: K.I.S.
- [22] Samoilenko, S.V. (2022). Circumstances to be established during the investigation of bribery provocation. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4, 353-357. doi: 10.24144/2788-6018.2022.04.64.
- [23] Spuskaniuk, A.Yu. (2017). Guilt of the accused in committing crimes related to the conduct of public procurement of this category: form of guilt, motive and purpose. *Scientific bulletin of public and private law*, 6(4), 143-146. Retrieved from http://nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_4/29.pdf.
- [24] Starushkevych, A.V. (1997). *Forensic characteristics of crimes*. Kyiv: Pravnyk; NAVSU.
- [25] Tatsii, V.Ya. (Eds.) (2012). *Scientific and practical commentary to the Criminal Procedure Code of Ukraine*. Retrieved from <http://westudents.com.ua/glavy/63506-stattya-91-obstavini-yak-pdlyagayut-dokazuvannyuu-kryminalnomu-provadjenn.html>.
- [26] Veresha, R.V. (2016). Guilt and norms of the General part of the Criminal Code of Ukraine. *Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 13(1), 35-40.
- [27] Veresha, R.V. (2017). *Problems of the subjective side of the composition of the crime* (Doctoral dissertation, Kyiv, Ukraine).

Список використаних джерел

- [1] Андрушко П. П. Встановлення відсутності події кримінального правопорушення як підстава закриття кримінального провадження: окремі кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти застосування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. Ч. 3. С. 105–112. URL: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Andrushko_Ch3.pdf.

- [2] Антошак А. Р. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 95–98. (Серія «Право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_38%282%29__25.
- [3] Баганець О. В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 269 с. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/4485>.
- [4] Bálint M., Bálint M. Post-communist predation: modeling reiderstvo practices in contemporary predatory states. *Public Choice*. 2020. No. 187. P. 247–273. doi: 10.1007/s11127-019-00772-7.
- [5] Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / [П. С. Берзін та ін.] ; за заг. ред. В. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 711 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1519425.
- [6] Dávid-Barrett E., Fazekas M. Grand corruption and government change: an analysis of partisan favoritism in public procurement. *Eur J Crim Policy Res*. 2020. No. 26. P. 411–430. doi: 10.1007/s10610-019-09416-4.
- [7] Давиденко В. С. Криміналістичне забезпечення з'ясування обставин одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 40–42. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/2677>.
- [8] Fišar M., Krčál O., Staněk R., Špalek J. Committed to Reciprocate on a Bribe or Blow the Whistle: The Effects of Periodical Staff-Rotation in Public Administration. *Public Performance & Management*. 2020. Vol. 44. Issue 2. P. 404–424. doi: 10.1080/15309576.2020.1812410.
- [9] Fisman R., Golden M. A. Corruption: What Everyone Needs to Know. New York : Oxford University Press, 2017. doi: 10.1111/1475-4932.12432.
- [10] Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : Атіка, 2009. 236 с.
- [11] Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2019. 464 с. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/article/koruptsijni-shemy-yih-kryminalno-pravova-kvalifikatsiya-i-dosudove-rozsliduvannya-za-redaktsiyeyu-m-i36>.
- [12] Грищук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Ін Юре, 2006. 568 с.
- [13] Гуцуляк М. Я., Костюк Л. О. Поняття, зміст та ознаки суб'єктивної сторони складу злочину. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю*. 2014. С. 57–60. URL: <http://lawder.pu.if.ua/conference2014/articles/hutsulyak.%20kostyuk.pdf>.
- [14] Ілляшова К. В. Етимологія поняття: корисливий мотив, окремі питання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2012. Вип. 19. С. 202–208. (Серія «Право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_pravo_2012_19_35.
- [15] Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 632 с.
- [16] Ковальова І. С. Суб'єктивна сторона підкупу працівника підприємства, установи чи організації. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2016. № 6. Т. 2. С. 126–130. URL: <http://www.jurnaluljuridic.md/index.php/main/article/view/1487>.
- [17] Малахова О. В. Питання розподілу тягаря доказування між сторонами кримінального провадження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10/1. Т. 2. С. 161–163. (Серія «Юриспруденція»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-1%282%29__44.
- [28] Мартенко О. Психологічний аналіз проблеми мотиву злочину. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 144–147. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2010/09_2010.pdf.
- [18] Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [П. С. Матишевський, П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко та ін.]. Київ : Юрінком, 1997. 512 с.
- [19] Moore C. Psychological processes in organizational corruption. *Psychological Perspectives on Ethical Behavior and Decision Making*. 2009. P. 35–71. URL: https://www.researchgate.net/publication/290858988_Psychological_perspectives_on_corruption.
- [20] Роуз-Аккерман С. Корупція та урядування: причини, наслідки та зміни / пер. С. Кокіжук, Р. Ткачук. Київ : К.І.С., 2004. 296 с.
- [21] Самойленко С. В. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування провокації підкупу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 353–357. doi: 10.24144/2788-6018.2022.04.64.
- [22] Спусканюк А. Ю. Винуватість обвинуваченого у вчиненні злочинів, пов'язаних з проведенням державних закупівель даної категорії: форма вин, мотив та мета. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 143–146. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_4/29.pdf.

- [23] Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів : навч. посіб. Київ : Правник ; НАВСУ, 1997. 42 с.
- [24] Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. Тація В. Я. 2012. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/63506-stattya-91-obstavini-yak-pdlyagayut-dokazuvannuu-kriminalnomu-provadjenn.html>.
- [25] Вереша Р. В. Вина і норми Загальної частини КК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т. 13. № 1. С. 35–40.
- [26] Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.

The Guilt of the Accused in the Commission of a Corruption Criminal Offense Related to the Receipt of an illegal Benefit, the form of Guilt, Motive and Purpose as Determining Circumstances that Must Be Proven in Criminal Proceedings

SHMITKO Valentyn

Postgraduate Student of the Department of Criminology and Forensic Medicine
of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2876-7636>

Abstract. The scientific article is devoted to a comprehensive study of the guilt of the accused in the commission of a corruption criminal offense related to the receipt of an illegal benefit, guilt, motive and purpose as determining circumstances that must be proven in such criminal proceedings. The study highlights the main directions of modern scientific research and elaborates a number of scientific works of domestic and foreign scientists in the field of criminal law, criminal process, criminology and legal psychology. The relevance of such research corresponds to the lack of scientific development of the outlined issues and the need for further scientific investigations. After all, the definition of the list of specific circumstances to be established during the pre-trial investigation of corruption criminal offenses has not only scientific, but also practical significance for the prosecution to effectively achieve the tasks of criminal proceedings. The practical aspect also consists in the fact that such activity will not only ensure the completeness and objectivity of the investigation of the very event of a criminal offense, establishing the guilt of a person, but is the basis of a pre-trial investigation in general. The main results of the research and scientific novelty are the justification that the study of the nature, psychological and legal significance of the intention, motives and purpose of committing the specified category of criminal offenses not only contributes to the complete and objective establishment of all factual circumstances during the pre-trial investigation, but is also a guarantee of effective proving guilt, providing proper, correct legal qualifications and distinguishing related components of criminal offenses, ensuring further individualization of punishment by the court. Taking into account the specificity of the subject and the purpose of the research, the methodological toolkit in the scientific article is represented by a system of philosophical, general scientific and special methods to ensure a comprehensive study of the subject of research and the formation of author's conclusions on this basis.

Keywords: corruption criminal offenses; investigation; proving; circumstances to be proven; guilt, form of guilt, motive, purpose; psychological characteristics of the subjective side.